

het college te leper. In een tweede bijdrage beschrijft De Bruyne wat hij buiten het college presteerde in 1878-1888.

Het echt nieuwe is te vinden bij Geldhof, die ons veel méér geeft dan een stuk biografie. Ook een inzicht in het heel autoritaire optreden van bisschop Faict tegenover zijn collegedirecteur, en in de financiële problemen waar die mee worstelde in een liberale stad, tijdens de schoolstrijd en in een economische crisis. Het bisdom droeg weinig bij tot de financiering van het college, de principaal moest het geld voor de gebouwen en voor een deel van de oudere schulden bijeen bedelen. Geldhof suggereert dat hij nog temeer aan zijn lot werd overgelaten, omdat hij flamingant was. Verriest was ondernemend maar een heel slecht administrator, en stak zich hopeloos in schulden. Tenslotte besteedde hij geld van een klooster aan het afbetalen van collegegebouwen; pas veel later zou het bisdom er eerst de interest en daarna de hoofdsom van overnemen. Andere schulden bleef de gewezen principaal decennia lang meeslepen. Toen hij op eigen verzoek tot pastoor benoemd was, bracht hij het er in Wakken niet beter af; de parochie had 25.000 frank schulden toen hij in 1895 werd overgeplaatst naar het nog kleinere Ingooigem.

De knappe bijdrage van pastoor Geldhof is onmisbaar voor de studie van het bisdom Brugge en het katholiek onderwijs onder bisschop Faict.

Lode Wils

M. van Os en W. J. Wieringa, ed., *Wetenschap en rekenschap 1880-1980. Een eeuw wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing aan de Vrije Universiteit* (Kampen: Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, 1980, 593 blz., f87,50, ISBN 90 242 0155 1).

Universiteitsgeschiedenis, vanuit verschillende invalshoeken beoefend, verheugt zich tegenwoordig in een goede belangstelling. Naast het wetenschappelijk kan het praktisch nut ervan moeilijk overschat worden. Er bestaat al geruime tijd een behoefte aan bezinning omtrent plaats en functie van het wetenschappelijk onderwijs in de hedendaagse samenleving. Een veelheid van actuele publikaties heeft hierin gepoogd te voorzien. Zij hebben bijgedragen tot de vormgeving van het nieuwe wetenschappelijk onderwijs in de afgelopen jaren. Wij bevinden ons thans middenin het veranderingsproces, waarvan een waardering op zo korte afstand nog niet dan uitermate subjectief kan zijn. De historicus vermag tot een nadere objectivering bij te dragen door de ontwikkeling in een breder tijdsperspectief te plaatsen. Een aanleiding extra vormt daarbij het jubileum van een instelling. De vragen die dan rijzen, zijn niet ongelijk aan die van ieder historisch onderzoek. Waarop dient de nadruk te vallen, op het institutionele, economisch en sociaal, of op het wetenschappelijke? Moet het teamwork worden of eenmanswerk? Het is dit soort vragen, waar ook de commissie voor werd geplaatst, die in maart 1972 van de toenmalige senaat der Vrije Universiteit de opdracht kreeg een wetenschappelijk gedenkboek voor te bereiden ter gelegenheid van het honderjarig bestaan der instelling in 1980. Op zich sloot 'wetenschappelijk' niet uit dat institutionele aspecten aan de orde kwamen, maar omdat deze in andere publikaties belicht zouden worden, viel de keuze na rijp beraad op het thema wetenschapsbeoefening aan de Vrije Universiteit gedurende een eeuw. Nog was men er hiermee niet uit. Dat men het brede terrein verkavelde, lag voor de hand. Niemand beheerst meer het totaal. Een verdeling langs de lijnen der faculteit bood de gereede mogelijkheid tot uitsplitsing. De aangezochte auteurs bond men door enige richtlijnen, zonder een starre uniformiteit na te streven. Maar volledigheid was om praktische redenen uitgesloten. Voor samengestelde faculteiten als die der wis- en natuurkunde en der letteren was het onvermijdelijk een keuze te doen uit de vele subfaculteiten. Waarop deze keuze berustte, worden we uit het woord

vooraf niet gewaar. Beschikbaarheid van auteurs? De indruk is dat de belangrijkste vertegenwoordigd zijn. Een gelukkige hand heeft de commissie gehad door aan redacteur Wieringa te vragen een eerste hoofdstuk over de Vrije Universiteit als bijzondere instelling te schrijven. Het probleem van de bijzondere status beroert de gemoederen veeleer intern dan extern en het valt te begrijpen dat wat er aanspraak op maakt te zijn een christelijke instelling voor wetenschappelijk onderwijs bij tijd en wijle behoefte gevoelt rekenschap af te leggen wat dit voor de afgelegde weg heeft betekend en in het heden aan inhoud biedt. Logisch is dat ook de buitenstaander vooraf wel eens wil weten onder welke hoed van levensbeschouwing de navolgende auteurs leefden, en op welke wijze die al of niet knelde. De wijze waarop Wieringa zich in een dertigtal bladzijden van zijn taak heeft gekweten, open en glashelder, dwingt onvoorwaardelijke bewondering af. Het hoofdstuk op zich vormt weer een fraaie bijdrage tot de geschiedenis van ons bijzonder onderwijs in het algemeen. Over de uitkomst in het heden ten aanzien van de VU past in dit aspect stilzwijgen. Wie zou het zich aanmatigen te wegen of te meten, laat staan te millimeteren? Niet meer dan de persoonlijke indruk moge hier volstaan dat de VU vanaf het begin en door de veranderende tijden heen, tot op heden, haar signatuur met diepe ernst en oprechte aandacht heeft benaderd.

Zomin als de universele auteur, bestaat voor dit type boeken de universele recensent. Blijft in het navolgende meer genoemd dan besproken, dan moet toch de algemene opmerking voorafgaan dat alle bijdragen voortreffelijk leesbaar zijn. Daardoor kan men zich zonder belemmering, door eigen voorkeur geleid, door dit werk bewegen. Passend opent het met honderd jaar theologie aan de VU door J. Veenhof, hoogleraar in de dogmatiek, symboliek en dogmageschiedenis, die zijn hoofdstuk treffend samenvat door de karakteristiek: van bolwerk tot verdediging en aanval werd de theologische faculteit in verschillende opzichten een platform waarop ieder aan het woord mag komen. Aan I. A. Diepenhorst, hoogleraar in de algemene staatsleer en parlementaire geschiedenis, is het wedervaren van de juridische faculteit toevertrouwd. Figuren die buiten de VU bekendheid, soms zelfs faam, verwierven (Anema, V.H. Rutgers, Oranje, Gerbrandy, Verdam, De Gaay Fortman en natuurlijk ook Diepenhorst zelf) worden nu in hun wetenschappelijke betekenis geschetst, hetgeen aan hen menig voor mij onbekend trekje toevoegt. Bij Diepenhorst zijn dit ook fraaie persoonlijke trekjes, soms heel scherp, zoals over P.S. Gerbrandy: 'Hij meende dat hij meer kon en werd door een enkele in die opvatting gesteund' (131, vóór het aanvaarden van het ministerschap). Ver gaat de schrijver in zijn portret van Oranje, die zich volgens hem geweldig kon opwinden wanneer hij zag dat iets verkeerd zat, volgens Diepenhorst een bezinsel uit ervaringen gedurende zijn dertien jaren (1927-1940) in het directiesecretariaat bij een grote onderneming: een directiesecretaris kreeg het niet voor het zeggen (133). Allicht is er in die tijd meer aanleiding voor opwindning in een onderneming dan in een universiteit, maar dat pas daarin fundamentele karaktertrekken tot ontwikkeling zouden komen, lijkt voor de eerste wat te veel eer. Overigens spaart Diepenhorst zichzelf ook niet: in 1976 decaan en als ratelend manusje van alles beschouwd. Het persoonlijk detail, ook van andere nog levenden, staat de zorgvuldige afweging van wetenschappelijke verdiensten niet in de weg en geeft de lectuur een welkome spanning.

De auteur van het hoofdstuk over de psychiatrie aan de VU is M. Kuilman, die in het lijstje auteurs wordt aangeduid als psychiater. Dat kan niet verrassen en het wijst op een enkel gebrek aan dit boek; de vermelding van levensbijzonderheden der auteurs, zoals tegenwoordig toch meestal gebruikelijk, ontbreekt. Intussen geeft Kuilman een boeiend overzicht van de door hem beschreven discipline, tegen de achtergrond van de Nederlandse ontwikkeling. In algemeen verband is belangrijk wat hij schrijft over de Valeriuskliniek in

de jaren 1920 als broedstoof van 'dissidenten' (165). De psychiatrie vanaf 1907 vormde een opmaat naar de faculteit der geneeskunde, aangevangen in 1950. In deze bundel volgt haar geschiedenis dan ook logisch, beschreven door H.L. Langevoort, hoogleraar algemene en speciële histologie en algemene embryologie. Het onderdeel tandheelkunde hiervan heeft P.A.E. Sillevius Smitt, hoogleraar in de protetische tandheelkunde, voor zijn rekening genomen. Voorgeschiedenis en de ontmoeting van grondslag en geneeskunde spreken hier uiteraard meer aan dan de vak wetenschappelijke aspecten. Hetzelfde kan gezegd worden omtrent het hoofdstuk over natuurkunde en scheikunde van de hand van C.C. Jonker, emeritus-hoogleraar in de natuurkunde, dat over biologie van J. Lever, hoogleraar in de algemene dierkunde, en L. Vlijm, hoogleraar in de dieroecologie, en dat over de aardwetenschappen door J.R. van de Fliert, hoogleraar in de historische en tectonische geologie. Voortdurend houden de beschouwingen hierin over de in het kader van de signatuur principiële aspecten de aandacht vast.

Na dit harde middenstuk vervolgt G.J. de Vries, emeritus-hoogleraar in de Griekse taal- en letterkunde, met een beknopte bijdrage over klassieke filologie, waarvan de onomwondenheid hier en daar de bitterheid nadert. Mevrouw B. Siertsema, emeritus-hoogleraar in de algemene taalwetenschap, is uitvoeriger over de algemene taalwetenschap en geeft daarbij helder reliëf aan de betekenis van H.J. Pos voor het vak en voor de VU, totdat deze in 1932 naar de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam overgaat. Voor ons natuurlijk verplichte lectuur is wat A.Th. van Deursen, die hier geen nadere introductie behoeft, schrijft over de VU en de geschiedwetenschappen. Dit is een knap, scherp geëst stuk, waarbij te bedenken valt dat ook de andere bijdragen verre van zoetsappig zijn, met als gelukkig uitgangspunt de vraag waarom de geschiedenis aan de VU pas in 1918 met de benoeming van Goslinga en Van Schelven aanving, ongerekend wat er in andere faculteiten al aan gedaan werd. Na een beschouwing over de geschiedwetenschap in Nederland omstreeks 1900 en de verhouding van Kuypers calvinisten tot de geschiedenis en voorafgaande kandidaat-hoogleraren, onder wie J.C. Breen voor wie niet meer dan de post van bibliothecaris was weggelegd, schetst Van Deursen de tijd van Goslinga en Van Schelven (1918-1945). Zij doet van hen een tweetal fraaie intellectuele portretten uit de pen vloeien, verlicht met een enkel cijfer, als het aantal doctoraal examens geschiedenis tussen 1918 en 1945: 15... Informatief is in dit bestek ook de vergelijking tussen Nijmegen en de VU. Van groei naar volwassenheid getuigt de naoorlogse periode. Daaruit krijgen Smitskamp, De Jonge en Rookmaker afzonderlijke aandacht; de nog levenden worden niet veel meer dan genoemd. Dat is stellig discreet, maar ook wel jammer. Elders is I.A. Diepenhorst er om te bewijzen dat het heel best kan, ook van zichzelf (137 vlg.). Wie zou niet graag Van Deursens zelfportret gelezen hebben? Het gevolg is nu ietwat dat de recente produktie in het vak aan de VU, behalve van de eerdergenoemden, te weinig of niet aan de orde komt. Van Deursen stelt dat, uitzonderingen daargelaten, bij de diverse vakgroepen nog de grote publikaties ontbreken die inspiratie kunnen geven aan verder onderzoek en de richting voor de toekomst kunnen bepalen. Voor de subfaculteit geschiedenis ligt op wat lager niveau een taak in het vinden van het juiste midden tussen een polariserende geschiedschrijving die aanzet tot klassenhaat en het ordeloos verzamelen van historische rariteiten uit het dagelijks leven, zoals Van Deursen in zijn slottirade formuleert. Dit is bescheiden en hoe ver af van de grote ambitie van weleer, maar ongetwijfeld een reëel uitgangspunt, ook voor het ontstaan van grote publikaties, die trouwens niet altijd met facultaire trends samenhangen. Het knutselen aan bedrijfsstatistieken van De Jonge (389) begon niet aan de VU en was voorafgegaan door een studie economie in Rotterdam.

Aan de economische faculteit van de VU, in 1948 gesticht, heeft J.G. Knol, hoogleraar in

de prijstheorie en inkomensverdeling, het volgende hoofdstuk gewijd, onder de sprekende ondertitel 'Van klassieke via neo-klassieke naar politieke economie'. Meer dan op de wetenschapsbeoefening, althans binnen de faculteit, valt de nadruk op de wetenschapsbeschouwing. Uitgaande van de denkbeelden van Kuyper volgt een beschrijving van de normatieve opvattingen van Nederbragt, Diepenhorst en Van der Kooy. Deze werden geen gemeengoed aan de economische faculteit der VU, doordat Zijlstra vanaf het begin af aan het stempel van de positivistische opvatting heeft gedrukt, daarin gesteund door De Roos en Van Muiswinkel. Er is daardoor ontstaan wat Knol een normale faculteit noemt, waarin het geluid van de positivistische economie overduidelijk doorklinkt. In het kader van de hedendaagse opvattingen over de politieke economie komt Knol tenslotte tot een confrontatie met de denkbeelden van Kuyper, waarbij vanzelfsprekend ook Goudzwaard's bijdrage wordt besproken, naar mijn smaak te beknopt en zonder verwijzing naar diens belangrijke *Kapitalisme en vooruitgang, een eigentijdse maatschappij'critiek* (1976). Een beter evenwicht tussen wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing dan bij Knol treffen wij vervolgens aan bij G. Kuiper Hzn, hoogleraar in de sociologie, over de sociologie. Het hoofdstuk vormt een voortreffelijke bijdrage tot de thans zo veelvuldig beoefende geschiedenis van de sociologie in Nederland. Helder, soms ironisch en scherp, beschrijft Kuiper de ontwikkeling van de sociologie aan de VU, die officieel in 1955 aanving en in korte tijd al vermocht eigen accenten te leggen. Van C. Sanders en L.K.H. Eisenga, respectievelijk hoogleraar en medewerker in de theoretische psychologie, is de bijdrage over de psychologie, gevolgd door het slothoofdstuk over honderd jaar filosofie aan de VU door J. Klapwijk, hoogleraar in de contemporaine filosofie. De beide opstellen vormen de waardige afsluiting van dit fascinerende boek.

Het zou te veel eisen om thans een samenvatting te geven van een eeuw wetenschapsbeoefening en wetenschapsbeschouwing aan de VU. Een voor de hand liggende verontschuldiging kan zijn dat ook de redacteurs zich niet aan een dergelijke samenvatting hebben gewaagd. Zo blijft een wens on vervuld die men graag anderen in de schoenen schuift. Zij wordt ook getemperd door het vele wat hier wel geboden is en tot de slotsom voert dat de VU in honderd jaar tot een belangrijk centrum van Nederlandse wetenschapsbeoefening is geworden, indien men wil en het nog nodig zou zijn een rechtvaardiging van haar bestaan. Als ik nog van een echt gemis ten aanzien van dit kapitale werk zou moeten gewagen, dan is dit het ontbreken van een register van namen. Dat men tijdens het lezen daaraan behoefte krijgt, is bepaald positief te interpreteren.

Joh. de Vries

Een vrije universiteitsbibliotheek. Studies over verleden, bezit en heden van de bibliotheek der Vrije Universiteit (Assen: Van Gorcum, 1980, 391 blz., f55,-, ISBN 90 232 1783 7).

Ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Vrije Universiteit verscheen dit goed verzorgde boek over de bibliotheek, dat om verschillende redenen de aandacht verdient, ook buiten de kring van de VU. In een artikel van ruim tachtig bladzijden beschrijft de bibliothecaris J. Stellingwerff de geschiedenis van deze bibliotheek. Voor de tekening van de sfeer in het kleine wereldje van de jonge universiteit is met name het eerste gedeelte hiervan van belang. Na de tweede wereldoorlog, en vooral na 1960, is de kleine, gespecialiseerde bibliotheek uitgegroeid tot een grote algemene bibliotheek. Het verhaal over de modernisering en automatisering is informatief voor ieder die met moderne bibliotheken te maken heeft. Dit overzicht wordt aangevuld met een aantal meer anecdotische stukjes en een vijftal artikelen over het functioneren van de moderne bibliotheek.